

บทที่ 3

วิธีการดำเนินการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมุ่งศึกษาเกี่ยวกับหลักธรรมและความเชื่อเกี่ยวกับพิธีกรรมในการทำศพของพุทธศาสนิกชนที่มาร่วมพิธีกรรมการทำศพที่วัดประยูรวงศาวาสวรวิหาร โดยมีวัตถุประสงค์เฉพาะ ดังนี้

1. เพื่อศึกษาหลักธรรมและความเชื่อเกี่ยวกับพิธีกรรมในการทำศพของพุทธศาสนิกชน
2. เพื่อศึกษาความเข้าใจของพุทธศาสนิกชนชาวไทยต่อพิธีกรรมในการทำศพ

คำถามการวิจัย

1. หลักธรรมและความเชื่อทางพระพุทธศาสนา มีผลต่อการจัดพิธีกรรมในการทำศพของชาวไทยพุทธเถรวาทเป็นอย่างไร
2. ความเข้าใจในหลักธรรมที่ได้รับจากพิธีกรรมในการทำศพของพุทธศาสนิกชนของประชาชนที่มาร่วมการทำศพในวันประยูรวงศาวาสวรวิหารในพระพุทธศาสนาเป็นอย่างไร

ขอบเขตการวิจัย

1. รูปแบบการวิจัย

ผู้วิจัยใช้วิธีวิจัยทั้งเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ ดังนี้

การวิจัยเชิงคุณภาพ ประกอบด้วย การวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) ข้อมูลต่างๆ ในชั้นปฐมภูมิ และทุติยภูมิ เก็บรวบรวมข้อมูลจากการสังเกต (Observes) การสัมภาษณ์ (Interviews) โดยในการวิจัยเชิงคุณภาพนั้น จะมีการวิจัยเชิงเอกสาร เป็นขั้นตอนแรกของการศึกษาวิจัย โดยการศึกษาและค้นคว้าจากพระไตรปิฎก เอกสารงานวิจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้องที่นำมาวิเคราะห์หลักธรรมที่ได้จากการทำศพ แบบสัมภาษณ์ (Interviews) เพื่อให้ได้ข้อมูลที่สอดคล้องกับเป้าหมาย

การวิจัยเชิงปริมาณโดยการสำรวจ (Survey research) เป็นขั้นตอนหลังจากที่ได้ศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพแล้วเพื่อศึกษาขอบข่าย จึงตามเก็บข้อมูลโดยแบบสอบถาม (Questionnaires)

2. ขอบเขตด้านเนื้อหา

เป็นการศึกษาถึงลักษณะและความเชื่อเกี่ยวกับพิธีกรรมในการทำศพของพุทธศาสนิกชนที่มาร่วมพิธีกรรมในการทำศพที่วัดประยูรวงศาวาสวรวิหาร โดยได้ศึกษาในขอบเขตเนื้อหาดังต่อไปนี้

2.1 ลักษณะทางพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวกับชีวิตหลังความตาย

2.2 ความเชื่อเกี่ยวกับพิธีกรรมในการทำศพของพุทธศาสนิกชนในสังคมไทย

2.3 ความเข้าใจในลักษณะของพิธีกรรมในการทำศพของพุทธศาสนิกชนในสังคมไทย

2.4 พิธีกรรมในการทำศพในสมัยก่อนพุทธกาล ในสมัยพุทธกาลและในสังคมไทยในปัจจุบัน

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพและการวิจัยเชิงปริมาณ โดยผู้วิจัยได้ใช้วิธีการวิจัยทั้งการสังเกต การสัมภาษณ์ และการออกแบบสอบถาม โดยมีผู้ให้ข้อมูลสำคัญหรือประชากรดังต่อไปนี้

ในการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญคือพระภิกษุในวัดประยูรวงศาวาสวรวิหารผู้ดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการฌาปนสถานวัดประยูรวงศาวาสวรวิหาร และพระภิกษุผู้เคยดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการฌาปนสถานวัดประยูรวงศาวาสวรวิหาร รวมทั้งพระภิกษุผู้มีประสบการณ์ในพิธีการบำเพ็ญกุศลศพวัดประยูรวงศาวาสวรวิหาร และเจ้าหน้าที่ฌาปนสถานวัดประยูรวงศาวาสวรวิหาร ผู้ทำหน้าที่เกี่ยวกับการประกอบพิธีกรรมการทำศพโดยตรงอย่างต่อเนื่อง

ในการออกแบบสอบถาม ประชากรเป็นพุทธศาสนิกชนผู้เข้าร่วมพิธีกรรมในการทำศพที่วัดประยูรวงศาวาสวรวิหาร และพุทธศาสนิกชนผู้ที่เคยมาร่วมในพิธีกรรมการทำศพที่วัดประยูรวงศาวาสวรวิหาร

กลุ่มตัวอย่าง

ในการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่กำหนดเป็นกลุ่มตัวอย่างคือ พระภิกษุผู้ดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการฌาปนสถานวัดประยูรวงศาวาสวรวิหาร และพระภิกษุผู้เคยดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการ ฌาปนสถานวัดประยูรวงศาวาสวรวิหาร รวมทั้งพระภิกษุผู้มีประสบการณ์ในพิธีการบำเพ็ญกุศลศพวัดประยูรวงศาวาสวรวิหาร จำนวน 5 รูป และเจ้าหน้าที่ฌาปนสถานวัดประยูรวงศาวาสวรวิหาร

วาสวรรวิหารผู้ทำหน้าที่เกี่ยวกับการประกอบพิธีกรรมการทำศพโดยตรงอย่างต่อเนื่องยาวนาน จำนวน 2 คน

ในการออกแบบสอบถามกลุ่มตัวอย่างคือพุทธศาสนิกชนที่มาร่วมพิธีกรรมในการทำศพ ที่วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร และพุทธศาสนิกชนผู้ที่เคยมาร่วมในพิธีกรรมการทำศพที่วัดประยุรวงศาวาสวรวิหารที่อายุตั้งแต่ 25 ปีขึ้นไป ใช้วิธีการสุ่มเลือกในการเลือกกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 343 คน

3. ตัวแปรที่ศึกษา

- 3.1 หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวกับชีวิตหลังความตาย
- 3.2 ความเชื่อเกี่ยวกับพิธีกรรมในการทำศพของพุทธศาสนิกชนในสังคมไทย
- 3.3 ความเข้าใจในหลักธรรมของพิธีกรรมในการทำศพของพุทธศาสนิกชนในสังคมไทย
- 3.4 พิธีกรรมในการทำศพในสมัยก่อนพุทธกาล ในสมัยพุทธกาลและในสังคมไทยในปัจจุบัน

4. กรอบแนวคิดของการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ เป็นการศึกษาถึงหลักธรรมและความเชื่อเกี่ยวกับพิธีกรรมในการทำศพของพุทธศาสนิกชนที่มาร่วมพิธีกรรมในการทำศพที่วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร โดยได้ศึกษาในขอบเขตเนื้อหาดังต่อไปนี้ โดยสัมภาษณ์ การสังเกต และการออกแบบสอบถาม รวมไปถึงการหาข้อมูลจากเอกสารต่างๆ เพื่อมาประมวลผลสรุป ซึ่งขอบเขตของเนื้อหาอยู่ในประเด็นดังต่อไปนี้

- 4.1 หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวกับชีวิตหลังความตาย
- 4.2 ความเชื่อเกี่ยวกับพิธีกรรมในการทำศพของพุทธศาสนิกชนในสังคมไทย
- 4.3 ความเข้าใจในหลักธรรมของพิธีกรรมในการทำศพของพุทธศาสนิกชนในสังคมไทย
- 4.4 พิธีกรรมในการทำศพสมัยก่อนพุทธกาล ในสมัยพุทธกาลและในสังคมไทยในปัจจุบัน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัยใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยการสำรวจความคิดเห็นหรือเจตคติของพุทธศาสนิกชนซึ่งใช้เครื่องมือในการเก็บรวบรวม คือ แบบสอบถาม โดยแบ่งออกเป็น 3 ตอน

ตอนที่ 1 เกี่ยวกับข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับผู้ให้ข้อมูล เช่น เพศ วัย อายุ ระดับการศึกษา และภูมิลำเนาเดิม

ตอนที่ 2 เกี่ยวกับความเชื่อเกี่ยวกับพิธีกรรมในการทำศพของพุทธศาสนิกชนในสังคมไทย

ตอนที่ 3 เกี่ยวกับความเข้าใจในหลักธรรมของพิธีกรรมในการทำศพของพุทธศาสนิกชนในสังคมไทย

การสัมภาษณ์ เพื่อให้งานวิจัยนี้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น ผู้วิจัยทำการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกกับบุคคลที่กำหนดเป็นกลุ่มตัวอย่างคือ พระภิกษุผู้ดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการฌาปนสถานวัดประยุรวงศาวาส วรวิหาร และพระภิกษุผู้เคยดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการ ฌาปนสถานวัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร รวมทั้งพระภิกษุผู้มีประสบการณ์ในพิธีการบำเพ็ญกุศลศพวัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร จำนวน 5 รูป เจ้าหน้าที่ ฌาปนสถานวัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร จำนวน 2 คน เป็นการสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง(Unstructured interview) โดยสอบถามถึงประวัติ ชีวิตประจำวัน และข้อมูลเกี่ยวกับพิธีกรรมในการทำศพ ในการรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสัมภาษณ์ ที่มีแต่หัวข้อที่ต้องการสัมภาษณ์ เป็นประเด็นกว้างๆ ส่วนคำถามเฉพาะเกี่ยวกับรายละเอียดต่างๆ นั้น ไม่เหมือนกันหมด ผู้ให้สัมภาษณ์แต่ละคนอาจให้รายละเอียดปลีกย่อยที่ต่างกัน ซึ่งคำถามเกี่ยวกับรายละเอียดต่างๆ นั้น จะเกิดขึ้นต่อเนื่องจากการให้ข้อมูลของผู้ให้สัมภาษณ์แต่ละคน เพื่อที่ผู้วิจัยจะได้ข้อมูลตามสถานการณ์ที่เกิดขึ้นจริง

วิธีการสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้สร้างแบบสอบถาม (Questionnaire) เกี่ยวกับหลักธรรมและความเชื่อในพิธีกรรมในการทำศพ และความเข้าใจในพิธีกรรมในการทำศพของพุทธศาสนิกชนในสังคมไทย

การสร้างเครื่องมือในการวิจัยมีขั้นตอนดังนี้

1. กำหนดกรอบของการวิเคราะห์จุดมุ่งหมายของการวิจัย เพื่อที่จะได้กำหนดวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลได้ตรงกับจุดมุ่งหมาย

2. กำหนดลักษณะข้อมูลเพื่อจะได้กำหนดระดับการวัดและกำหนดเครื่องมือวัดให้ตรงจุดมุ่งหมาย

3. วางแผนในการสร้างเครื่องมือและการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยกำหนดระยะเวลาในการปฏิบัติงานแต่ละขั้นตอนไว้ให้ชัดเจน ตั้งแต่การศึกษาทฤษฎี หลักการในการสร้างเครื่องมือ

ประเภทนั้นๆ ศึกษาตัวอย่างเครื่องมือที่คล้ายกัน การเขียนข้อคำถามต่างๆ การให้ผู้เชี่ยวชาญพิจารณา ปรับปรุงข้อความ เพื่อการนำไปใช้จริง

4. สร้างเครื่องมือรวบรวมข้อมูลตามทฤษฎี หลักการของการสร้างเครื่องมือประเภทนั้นๆ

5. ให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบคุณภาพด้านความตรง และทำการปรับปรุง แก้ไขตามแนวทางของผู้เชี่ยวชาญ

6. เก็บรวบรวมข้อมูลตามแผนที่ได้กำหนดไว้ในขั้นตอนที่ 4 ใช้เครื่องมือที่จัดทำเป็นมาตรฐาน ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การศึกษาครั้งนี้ได้แบ่งการเก็บรวบรวมข้อมูลออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่

1. การเก็บรวบรวมจากพระไตรปิฎก เอกสารตามแหล่งวิชาการ เอกสารที่เกี่ยวข้องกับหลักธรรมและความเชื่อเกี่ยวกับพิธีกรรมในการทำศพของพุทธศาสนิกชน และรายงานการวิจัย เป็นต้น

2. การเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม หลังจากที่ได้ศึกษาข้อมูลต่างๆ ตลอดจนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับประเด็นที่ศึกษา ผู้วิจัยได้คัดเลือกกลุ่มตัวอย่างจากผู้ที่มิประสบการณการเข้าร่วมพิธีกรรมในการทำศพ การเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถาม โดยการเดินสำรวจด้วยตัวผู้วิจัยและผู้ช่วย มีขั้นตอนดำเนินการดังนี้

2.1 กำหนดจำนวนของแบบสอบถามที่ต้องการ

2.2 กำหนดรหัสของแบบสอบถามทุกชุดเรียงตามลำดับเลขหมาย

2.3 เลือกการสุ่มตัวอย่าง โดยกำหนดพื้นที่ในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้มาร่วมในพิธีกรรมในการทำศพ เจ้าภาพหรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับพิธีกรรมในการทำศพในวัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร

2.4 ส่งแบบสอบถามให้กับกลุ่มตัวอย่างและขอรับคืนด้วยตนเอง

2.5 ตรวจสอบแบบสอบถามจากทั้งหมด 400 ชุดที่ผ่านการตรวจสอบมีจำนวน 343 ชุด

2.6 การสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key informants) แบบเจาะลึก ซึ่งผู้ให้ข้อมูลส่วนนี้เป็นพระภิกษุผู้ดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการฌาปนสถานและพระภิกษุผู้เคยดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการฌาปนสถานวัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร จำนวน 5 รูป และเจ้าหน้าที่ฌาปนสถานวัด

ประยูรวงศาสา สรววิหาร จำนวน 2 คน เป็นการสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง (Unstructured interview) โดยสอบถามถึงประวัติ ชีวิตประจำวัน และข้อมูลเกี่ยวกับพิธีกรรมในการทำศพ ในการรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสัมภาษณ์ ที่มีแต่หัวข้อที่ต้องการสัมภาษณ์ เป็นประเด็นกว้างๆ ส่วนคำถามเฉพาะเกี่ยวกับรายละเอียดต่างๆ นั้นไม่เหมือนกันหมด ผู้ให้สัมภาษณ์แต่ละคนอาจให้รายละเอียดปลีกย่อยที่ต่างกัน ซึ่งคำถามเกี่ยวกับรายละเอียดต่างๆ นั้นจะเกิดขึ้นต่อเนื่องจากการให้ข้อมูลของผู้ให้สัมภาษณ์แต่ละคน เพื่อที่ผู้วิจัยจะได้รับรู้โดยความเป็นจริงทั้งในเชิงบวกและเชิงลบ ตามสถานการณ์ที่เกิดขึ้นจริง

2.7 การสังเกตแบบมีส่วนร่วมในพิธีกรรมการทำศพ ที่ผู้วิจัยเคยทำหน้าที่เป็นผู้อำนวยการฌาปนสถานวัดประยูรวงศาสา สรววิหาร และได้เข้าร่วมในพิธีกรรมการทำศพตามที่ได้รับอาราธนาในวัดประยูรวงศาสา สรววิหาร โดยผู้วิจัยได้ใช้ระเบียบวิธีการวิจัย 3 ลักษณะ คือ การสังเกต การซักถาม และการจดบันทึก

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล และการแปลความหมายข้อมูล ประกอบด้วยขั้นตอน ดังต่อไปนี้

1. การตรวจสอบข้อมูล โดยการตรวจสอบแบบสอบถาม ว่ากลุ่มตัวอย่างได้กรอกข้อมูลครบทุกข้อตามที่กำหนด
2. การจัดทำข้อมูล โดยการนำข้อมูลที่ได้อ่านข้อมูลลงในคอมพิวเตอร์
3. การวิเคราะห์ข้อมูล
4. การแปลความหมายข้อมูล

สถิติที่ใช้ในการวิจัย

สถิติพื้นฐานที่ผู้วิจัยใช้อธิบายคุณลักษณะของข้อมูล ได้แก่

1. ร้อยละ (Percentage) และค่าเฉลี่ย (Average) ใช้วิเคราะห์ในตอนที่ 1 ของแบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ให้ข้อมูล เช่น เพศ วัย อายุ ระดับการศึกษา และภูมิลำเนาเดิม
2. ค่าความถี่ (Frequency) และร้อยละ (Percentage) ใช้วิเคราะห์ข้อมูลตอนที่ 2 เกี่ยวกับหลักธรรมและความเชื่อเกี่ยวกับพิธีกรรมในการทำศพของพุทธศาสนิกชนที่มาร่วมพิธีกรรมในการทำศพที่วัดประยูรวงศาสา สรววิหาร